

ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการบริหารจัดการองค์กร* BUDDHIST LEADERSHIP AND ORGANIZATIONAL MANAGEMENT

พระครูวินัยธรบุญธรรม ปุณฺณธมฺโม¹,
พระครูธรรมธรรมาภัย อภิชาโย², พระมหาวิรัตน์ พลทตฺโต³
Phrakhuwinaithon Boontham Poonyadhammo¹,
Phrakhrudhammadhorn Apichai Apichayo², Phramaha Virat Palatatto³
¹วัดสายสุพรรณ ปทุมธานี,
²วัดทองคุ้ง ชลบุรี, ³วัดพระธรรมกาย ปทุมธานี
¹Wat Sai Suwaphan, Pathum Thani,
²Wat Thong Khung, Chonburi, ³Wat Phra Dhammakaya, Pathum Thani
Corresponding Author E-mail: pda.55@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการบริหารจัดการองค์กร โดยนำเสนอในประเด็นดังนี้ 1. ภาวะผู้นำ เป็นการใช้อิทธิพลหรือเป็นกำลังพิเศษที่เป็นแรงจูงใจในการที่สามารถสั่งการหรือบังคับบัญชาให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทำงานให้องค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ส่วนภาวะผู้นำเชิงพุทธ คือ การนำหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาหรือหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือ แนวคิด ความเห็น หรือทฤษฎีของนักวิชาการต่าง ๆ มาบูรณาการในการมีภาวะผู้นำที่สมบูรณ์แบบทั้งในภาคของการบริหารจัดการองค์กร และ 2. การบริหารองค์กรเชิงพุทธ เป็นการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร ได้แก่ การเว้นจากอคติ 4 ไม่ว่าจะเป็นความลำเอียงเพราะความชอบ ความลำเอียงเพราะความชัง ความลำเอียงเพราะความหลงและความลำเอียงเพราะความขาดกลัว และหลักทศตียปาปนิกรธรรม คือ 1. จักขุมา หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ สามารถมองการณ์ไกล วางแผน และใช้คนให้เหมาะสมกับงาน 2. วิรูโร หมายถึง ความเชี่ยวชาญในงาน มีความรู้และทักษะเฉพาะทาง สามารถจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 3. นิสสยสัมปันโน หมายถึง การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถสร้างเครือข่ายและได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น ทำให้สามารถบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงพุทธ; การบริหารจัดการ; องค์กร

Abstract

This academic article aims to study Buddhist leadership in organizational management. Through research from books, textbooks, and related studies, and through analysis and synthesis, it was found that: 1. Leadership is the use of influence or special power as a motivation to command or direct subordinates to work efficiently and effectively for the organization, maximizing benefits. Buddhist leadership, on the other hand, is the integration of Buddhist teachings, principles of monastic administration, or concepts, opinions, and theories from various scholars to achieve complete leadership in organizational management. 2. Buddhist organizational management involves applying Buddhist principles to organizational management, including avoiding the four biases (bias due to like, dislike, delusion, and fear), and the second principle of impartiality (Dutiyapapanikadhamma): 1. Cakkhuma (vision), meaning having foresight, the ability to plan, and assign the right people to the right jobs; 2. Vidhuro (expertise), meaning having specialized knowledge and skills to manage work efficiently; and 3. Nissayasampanno (good interpersonal skills), meaning having good relationships, being able to build networks, and gaining the trust of others. This enables efficient organizational management.

Keywords: Buddhist Leadership; Management; Organization

บทนำ

ผู้นำ (Leader) มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จและความก้าวหน้าขององค์กร โดยเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและสมาชิกในกลุ่ม สามารถสร้างความมั่นคงและช่วยเหลือผู้อื่นให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550) คุณลักษณะสำคัญของผู้นำประกอบด้วยบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ ปฏิภาณไหวพริบ ความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหา และทักษะการสื่อสารที่ดี นอกจากนี้ ความซื่อสัตย์สุจริตและการยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำในทุก (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2559) การบริหารจัดการองค์กรไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนรวมถึงการทำธุรกิจส่วนตัวก็ตาม ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในองค์กร เพราะในองค์กรแต่ละองค์กรก่อนนั้น จำเป็นจะต้องมีผู้ที่กำหนดนโยบายเข็มทิศรวมถึงกำหนดพันธกิจที่องค์กรจะต้องดำเนินการและรวมถึงการวัดและประเมินผลให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการตั้งนั้น ภาวะผู้นำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะขับเคลื่อนองค์กรให้ไปสู่ความสำเร็จที่องค์กรได้ตั้งไว้และ

ในปัจจุบันนี้เป็นโลกที่พัฒนาต้องการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาใช้ ประกอบด้วย ศีลธรรมกฎหมายรวมถึงจริยธรรมที่เหมาะสม ความเป็นชาวพุทธของคนไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แม้ไม่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายแต่โดยพฤตินัยหรือโดยการประพฤติประเพณีวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างช้านาน การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรและการพัฒนาภาวะผู้นำทางการจัดการเชิงพุทธจึงมีส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะพัฒนาคุณลักษณะของบุคคลทำให้มีความมั่นใจในการบริหารงานและประกอบด้วยคุณงามความดีที่สามารถพัฒนาตนเองไปสู่การพัฒนาองค์กรและพัฒนาสังคมในอนาคตต่อไปได้

ดังนั้น บทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งเน้นไปที่ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการบริหารจัดการองค์กรไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการวางแผนในเรื่องของการกำหนดนโยบายกำหนดพันธกิจ รวมถึงการตัดสินใจวัดและประเมินการทำงานของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา รวมถึงการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่สามารถนำมาประยุกต์กับภาวะผู้นำเชิงพุทธและสิ่งสำคัญก็คือการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในบางข้อที่ผู้เขียนได้ยกเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

ความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือเหล่าสัตว์ที่มีลมปราณ (ลมหายใจ) ซึ่งอยู่ร่วมกันในโลกใบนี้ ล้วนจำเป็นต้องอยู่อาศัยซึ่งกันและกันในการใช้ชีวิต โดยเฉพาะมนุษย์ซึ่งถือได้ว่าเป็นสัตว์สังคม จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องมีผู้นำหรือจำฝูงที่จะง่ายต่อการดูแลปกครองหมู่คณะให้ไปด้วยความเรียบร้อย ตลอดถึงอยู่ด้วยกันอย่างมีความรักความสามัคคี ซึ่งในศัพท์วิชาการเขาเรียกว่า “ผู้นำ” ซึ่งผู้นำก็ต้องประกอบด้วยคุณลักษณะที่จะสามารถเป็นผู้นำได้หรือเรียกตามหัวข้อของหนังสือ คือ “ภาวะผู้นำ” (Leadership) นั่นเอง ซึ่งหนังสือเล่มนี้นอกจากจะนำทฤษฎีและ/หรือแนวคิดของภาวะผู้นำโดยทั่วไปของนักวิชาการ นักปราชญ์ หรือผู้เชี่ยวชาญ เช่น เรย์มอนด์ เจ. เบอร์ตี้ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่สามารถชักจูงให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตัวเอง และสามารถช่วยคลี่คลายความตึงเครียดต่าง ๆ ลงได้ และทำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นต้นแล้ว ยังนำเสนอภาวะผู้นำทางการจัดการเชิงพุทธมากล่าวไว้ เพราะในศาสนาพุทธของพวกเราเรามีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เป็นที่เคารพโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระรัตนันต์อันดับแรกคือ พระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อสัตว์โลกเพราะพระองค์เป็นผู้ไม่มีกิเลส ไม่มีอาสวะ จึงทรงมีวิสัยทัศน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้แพร่หลายและมั่นคง เพราะถ้าพระองค์ไม่ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาก็คงไม่อยู่มาถึงยุคปัจจุบันจะกล่าวได้ว่า พระองค์มีภาวะผู้นำชั้นยอด เพราะนอกจากพระองค์จะสามารถบรรลุคุณธรรมพิเศษด้วยตัวของพระองค์เองแล้ว ยังทรงเผยแผ่คำสอนของพระองค์ทำให้เกิด

สาวกที่นำคำสอนของพระองค์มาเผยแผ่ เป็นผู้นำทางศาสนาได้อีกชั้นหนึ่งซึ่งปัจจุบันนี้
องค์กรสงฆ์มีบทบาทต่อสังคมหลาย ๆ เรื่อง ผู้เขียนกล่าวถึงเพียงภาวะผู้นำเชิงพุทธเท่านั้น

ความหมายของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นคำที่คุ้นหูของนักวิชาการหลาย ๆ ท่านหรือ
คนทั่วไปที่อยู่ในแวดวงของการศึกษาต่างต้องพอจะรู้จักคำนี้ เพราะภาวะผู้นำเป็นเบื้องต้น
ของการทำงานในระดับเบื้องต้น เบื้องกลางหรือระดับสูง ซึ่งจะต้องประกอบด้วย
คุณลักษณะพิเศษที่ทำให้เกิดเป็นผู้นำที่ดีสามารถบริหารจัดการในกิจการงานหรือโครงสร้าง
ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วจึงควรที่จะมีภาวะผู้นำในตนจึงจะสามารถนำผู้อื่น
สามารถพัฒนาชีวิตของตนในการทำงานได้อย่างมีคุณภาพ ฉะนั้นภาวะผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญ
สำหรับผู้ที่ทำงานอยู่ในองค์กรต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนหรือแม้แต่ในครอบครัว
ก็ต้องมีภาวะผู้นำของครอบครัวจึงจะสามารถทำให้ครอบครัวมีความสุขประสบความสำเร็จ
ในชีวิตครอบครัวได้ โดยนิยามของผู้เขียนเองภาวะผู้นำอาจจะหมายถึงความมีอำนาจพิเศษ
ซึ่งสามารถให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนปฏิบัติตามความรู้สึกรู้สึกนึกคิดหรือตามนโยบายที่ตน
วางไว้ได้โดยความเต็มใจไม่ใช่เพียงแค่เป็นผู้บังคับบัญชาที่ตั้งอยู่บนฝักของผู้อื่นแต่สามารถ
ที่จะนั่งอยู่ในใจของผู้ใต้บังคับบัญชาได้นั้นหมายถึงภาวะผู้นำที่ดีหรือที่ควรจะเป็น

ภาวะผู้นำเป็นเสน่ห์ของคนมาตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ในวรรณคดีต่าง ๆ ได้บันทึก
เกี่ยวกับผู้นำที่ดีและผู้นำที่เลว แต่ทุกยุคทุกสมัยก็มีข้อพิสูจน์ได้ว่าผู้นำที่ดีจะอยู่คู่กับ
ความเจริญของมนุษยชาติ มีหลักฐานปรากฏอยู่มากมายว่าผู้นำที่ดีสร้างสรรค์ผลงานและ
คุณธรรมต่อส่วนรวมและโลกก็ยังต้องการผู้นำที่มีอยู่ตลอดไปเพราะความเป็นผู้นำ
มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่นในหลาย ๆ ทาง (สุรพล สุษะพรหม และคณะ, 2555)

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ เป็นการใช้อิทธิพลหรือเป็นกำลังพิเศษที่เป็นแรงจูงใจในการ
ที่สามารถสั่งการหรือบังคับบัญชาให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทำงานให้องค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ
และเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด หรือ เป็นคุณลักษณะพิเศษที่ผู้นำต้องมีเพื่อใช้อำนาจ
ในการบริหารจัดการงานขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพ เพราะจะกล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำ
เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ประกอบกันจนเกิดความพอดี จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดในการ
ทำงานได้ ซึ่งสามารถนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือสามารถนำมาประยุกต์ให้
เกิดองค์ความรู้ที่มากกว่าที่มีอยู่ได้ เพราะในยุคปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี
ที่สามารถติดต่อกันได้แบบดิจิทัลทำให้สามารถที่จะเข้าถึงสื่อได้อย่างรวดเร็ว แต่หากสิ่ง
สำคัญก็คือ สภาพจิตใจที่จำเป็นต้องฝึกฝนให้อยู่ในสภาวะปัจจุบันหรือทางพระพุทธศาสนา
สอนให้อยู่กับปัจจุบัน ผู้เขียนจึงจะชี้ให้เห็นถึงความมีภาวะผู้นำเชิงพุทธ ซึ่งไม่ได้หมายถึง
จะเป็นภาวะของพระคุณเจ้าเท่านั้น แต่กล่าวถึงประชาชนทั่วไปก็สามารถเป็นผู้นำเชิงพุทธได้
และจะกล่าวถึงหลักการของภาวะผู้นำเชิงพุทธต่อไปได้

ภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ภาวะผู้นำ เพิ่มคำว่า “เชิงพุทธ” ตรงนี้หมายถึง การนำหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาหรือหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือแนวคิด ความเห็นหรือทฤษฎีของนักวิชาการต่าง ๆ มาบูรณาการในการมีภาวะผู้นำที่สมบูรณ์แบบทั้งในภาคของการบริหารจัดการองค์กร การบริหารตน บริหารเรือน แม้กระทั่งประเทศชาติ ซึ่งหลักธรรมหรือเรียกว่า “หลักพุทธธรรม” เป็นส่วนสำคัญอย่างมากต่อการมีภาวะผู้นำดังกล่าว เราก็น่าจะพอทราบ ว่า ถ้ากล่าวถึงผู้นำเชิงพุทธคนแรกก็คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายที่พระองค์ผู้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อสัตว์โลกทั้งปวง ถ้ามองว่า ตรัสรู้แล้วหมดกิเลสแล้ว จะไม่เผยแผ่คำสอนได้หรือไม่ ตอบว่า ไม่มีใครบังคับให้พระองค์ต้องลำบาก แต่ด้วยวิสัยของพระพุทธเจ้าเพราะประกอบด้วยพระมหากรุณาได้ทรงเผยแผ่คำสอนในพระพุทธศาสนาแก่พระสาวก เพื่อความดำรงตั้งมั่นแห่งพระศาสนาและเพราะพระองค์มีภาวะผู้นำที่จะนำคำสอนที่พระองค์ตรัสรู้ได้ขยายอาณาเขตของพระศาสนาให้กว้างออกไปได้ซึ่งการประกาศพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่งให้ไปประกาศพรหมจรรย์ ว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป ” (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาวชิราลงกูวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2531 ความว่า ผู้ที่จะสร้างความสำเร็จในการงานและชีวิตได้แน่นอนนั้นควรมีคุณสมบัติประกอบอย่างน้อยประการแรก ควรจะต้องมีความสุจริต ความมีใจจริง ความตั้งใจจริง ความอดสาหะอดทนและความเสียสละเป็นพื้นฐานด้านจิตใจ ประการที่ 2 ควรที่จะต้องมีวิชาความรู้ที่ถูกต้องแม่นยำชำนาญพร้อมทั้งความสามารถในเชิงปฏิบัติเป็นเครื่องมือประกอบการ และประการที่ 3 ควรจะต้องมีสติความคิดวิจารณ์อันถี่ถ้วนรอบคอบเป็นเครื่องควบคุมกำกับให้ดำเนินการได้โดยความต้องที่เที่ยงตรง ประการที่สี่ จะต้องมีความรอบรู้มีความสามารถประสานงานและประสานนโยบายประโยชน์กับผู้อื่นอย่างกว้างขวางเป็นปัจจัยเสริมให้การทำงานได้คล่องตัวและก้าวหน้าและประการที่ห้าซึ่งทางที่สุดจะต้องมีความฉลาดรู้ในเหตุในผลผิดถูกชั่วดีในว่าความพอเหมาะสมควรเป็นเครื่องตัดสินใจและสั่งการปฏิบัติงานทั้งมวลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2550)

ภาวะผู้นำนั้นเป็นสิ่งที่ผู้บริหารหรือผู้จัดการควรที่จะมี เพื่อบริหารตนบริหารคน บริหารองค์กรให้ไปถึงจุดมุ่งหมายขององค์กรที่มีประสิทธิภาพสามารถสนองนโยบายของ ผู้บังคับบัญชาได้เมื่อประกอบหรือบูรณาการกับหลักพุทธธรรม ที่องค์สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้เมื่อ 2,600 กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่ ยึดถือยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาเป็นระยะเวลานานเท่าอนันตจักรวาลที่จะนำ หลักธรรมข้อที่มีความเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำโดยมีตัวอย่าง คือ องค์สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้าที่พระองค์ได้เผยแผ่คำสอนได้ประกาศหลักธรรมที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของ คนมาถึงปัจจุบันและสร้างสาวกในยุคแรกเพื่อประกาศพระศาสนาซึ่งพระองค์เป็นผู้นำ ที่เด็ดเดี่ยวและในประเทศไทยเราก็มีผู้นับถือพระพุทธศาสนามากกว่า 95% จึงเป็นการ บูรณาการที่เกิดประสิทธิภาพสามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้ภาวะผู้นำของชาวตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญโดยภาพรวมผู้นำก็อาจจะหมายถึงผู้ที่วิสัยทัศน์ มีอำนาจหรืออิทธิพลที่สามารถใช้บุคคลอื่นให้ทำงานของตนได้มีคุณลักษณะพิเศษ ที่สามารถเป็นผู้นำในระดับครอบครัวระดับสังคมและประเทศชาติจนถึงระดับโลกได้ โดยทั่วไปผู้นำต้องมีความรับผิดชอบพร้อมทั้งมีจิตสำนึกที่จะขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นไปด้วย ความเรียบร้อยดังสามารถวัดได้ว่าผู้นำนี้สามารถนำองค์กรไปในทางที่ดีหรือไม่ดีได้เป็น ผู้รับผิดชอบทั้งส่วนที่ดีหรือไม่ดีขององค์กรเมื่อเรารู้ทฤษฎีทางตะวันตกแล้วนำมาบูรณาการ กับพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นการครบ 100% ที่จะ สามารถสนองความต้องการหรือสามารถนำไปใช้ให้เกิดการบูรณาการทั้งศาสตร์สมัยใหม่ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพราะในปัจจุบันนี้โลกเปลี่ยนไปเป็นโลกดิจิทัล การสื่อสารสามารถติดต่อได้ทางอินเทอร์เน็ตเป็นระบบไร้สายมีความรวดเร็วยิ่งกว่าจรวด ความเร็วสูงสามารถไปนอกโลกสามารถที่จะเดินทางไปไหนต่อไหนได้อย่างสบายไม่ลำบาก แต่สิ่งที่ขาดไปหรือเริ่มเลือนลางจางหายไปก็คือหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา จะกล่าวได้ว่า ปัจจุบันนี้การที่จะมีศีลก็ยังทำได้ยากเพราะปกติของมนุษย์ของคนเรา จะมีจิตใจที่ลงต่ำเมื่อเราเป็นผู้บริหารแล้วมีภาวะผู้นำในการบริหารถ้าเราประกอบด้วยเชิญ พุดเข้าไปคือบูรณาการกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาก็จะประกอบด้วยครบพร้อมทั้ง ภาวะผู้นำในส่วนของการบริหารตนบริหารคนแล้วก็บริหารงานทั้งจะครบพร้อม ด้วยคุณธรรมจริยธรรมถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางโลกทางธรรมก็ว่าได้พอจำโรคภาวะผู้นำ จึงเป็นสิ่งสำคัญไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็แล้วแต่จะเป็นพระมหากษัตริย์เป็นบุคคลธรรมดา เป็นพ่อค้าประชาชนเป็นพ่อบ้านเป็นแม่เรือนเป็นผู้ครองเรือนหรือว่าเป็นนักบวชก็แล้วแต่ ล้วนจะต้องมีภาวะผู้นำจึงจะสามารถครองตนครองคนครองเรือนของงานให้อยู่ได้อย่าง มีประสิทธิภาพและทำให้ชีวิตมีความสุขด้วยตนเอง

“คำสอน” ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ตรัสแก่พระสาวกเป็นคำสอนที่ทรงคุณค่ามีประโยชน์แก่มหาชนชาวโลก เพราะเป็นคำที่พระองค์ตรัสด้วยความเป็นจริง เชื่อถือได้สามารถนำไปปฏิบัติและแก้ไขปัญหาของการใช้ชีวิตของชาวโลกได้ ฉะนั้น ในบทนี้จึงได้กล่าวหลักพุทธธรรมสำหรับการสร้างภาวะผู้นำโดยมีต้นแบบที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้ามาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ทำให้เข้าใจถึงหลักของความเป็นภาวะผู้นำโดยใช้หลักธรรมเข้ามาผสมผสานหรือบูรณาการนั่นเอง ซึ่งในยุคปัจจุบันเป็นยุคดิจิทัล มีเทคโนโลยีที่เจริญรุดหน้าสามารถติดต่อกันทั่วโลกเพียงแค่ปลายนิ้วมือแต่คุณธรรมจริยธรรมหรือคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถูกเลื่อนหายไปจากสังคมไม่ว่าจะฐานะใดในสังคมจะเป็นผู้ใหญ่หรือผู้น้อย คนรวยหรือคนจน ผู้บริหารหรือลูกจ้าง เมื่อได้รับการยกย่องหรือได้เป็นผู้นำทางสังคม ทางเศรษฐกิจทางประเทศชาติหรือครอบครัว หรือผู้นำเชิงพุทธก็ตามจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำหลักพุทธธรรมมาใช้ประกอบกับภาวะผู้นำตะวันตกจึงจะสามารถบริหารจัดการครอบครัวสังคมประเทศชาติให้ไปในทิศทางที่ดีมีประสิทธิภาพสูงได้ โดยพระพุทธเจ้าเดิมที่แรกเริ่มเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายาแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อพระชนมายุได้ 29 พรรษาได้หนีออกบวช เพราะประสบกับภาพของชีวิตจริงต่าง ๆ เช่น ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย แต่ไม่สามารถหาคำตอบจากพระเวชได้เข้าจึงตัดสินใจออกแสวงหาความจริงโลกในสภาพของนักบวชและใช้เวลานานถึง 6 ปีก็ค้นพบหลักความจริงเรียกว่า “สัจธรรม” ในเมื่อมีพระชนมายุ 35 ปี ฉะนั้น คำว่า พุทธะ จึงหมายถึง ผู้รู้ ผู้ตื่นและเบิกบาน เป็นการสร้างภาวะผู้นำผ่านการทดลองบำเพ็ญมาหลายปีกว่าจะบรรลุธรรม และได้นำภาวะผู้นำเหล่านั้นมาบอกแก่พระสาวกคือหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ค้นพบความจริงโลกที่เรียกว่าอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค และทรงสั่งสอนว่า การดำเนินชีวิตที่จะนำไปสู่ความสุขที่แท้จริงต้องเดินทางสายกลางเรียกว่ามรรค 8 ได้แก่ 1. ความเห็นชอบ 2. ความดำริชอบ 3. การเจรจาชอบ 4. การทำงานชอบ 5. การเลี้ยงชีพชอบ 6. การทำความเพียรชอบ 7. การระลึกชอบ และ 8. ความตั้งใจชอบ ซึ่งผู้เขียนจะชี้ให้เห็นว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าตั้งแต่แรกเริ่มต้นั้นเป็นหลักคำสอนที่มีทั้งเหตุและผลในตัวซึ่งบุคคลผู้ต้องการจะประกอบด้วยภาวะผู้นำก็ต้องมีคุณธรรมของภาวะผู้นำอยู่ด้วยการนำหลักพุทธธรรมไปใช้นั้นขึ้นอยู่กับผู้นั้นมีความเชื่อมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนามากน้อยเพียงใด หลายท่านอาจจะแย้งในใจว่าไม่จำเป็นจะต้องนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการบริหารตน บริหารคน บริหารสังคมเพราะหลักความเป็นภาวะผู้นำมีอยู่ในทฤษฎีตะวันตกน่าจะเพียงพอต่อหน้าที่ดังกล่าวก็จริง แต่ถึงกระนั้นเมื่อจำเป็นที่จะบูรณาการหรือเติมเต็มในส่วนที่ขาดเหลือภาวะผู้นำในชีวิตก็ถือว่าเป็นการเสริมทักษะหรือรูปแบบในการใช้ชีวิตอีกวิธีหนึ่งทำให้มีหลักธรรมคำสอน เมื่อเราทำงานไปในระดับหนึ่งแล้วอาจจะเกิดปัญหา

ในครอบครัวในสังคมหรือในธุรกิจหลักธรรมเหล่านี้จะสามารถเยียวยา ลดความเสี่ยงและแก้ปัญหาได้ในที่สุดเพราะหลักธรรมนั้นก็คือหลักธรรมชาติที่อยู่กับบุคคลอยู่กับสังคมอยู่กับโลกมาช้านานฉะนั้นจะได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้สำหรับผู้ผู้นำโดยย่อพอเข้าใจดังต่อไปนี้

ธรรมที่ผู้นำควรเว้น คือ หลักอคติ 4 เมื่อมีคุณธรรมสมบูรณ์การทำงานจะถูกต้องเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น ก็ด้วยละอคติ4 ความลำเอียงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมเพราะสร้างความแตกแยกจนเกิดไร้ความสามัคคีกันได้โดยง่าย ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมจักต้องไม่เป็นผู้มีความลำเอียงโดยเด็ดขาดในปุราณพุทธนิทเทส อัฐกวรรค ขุททกนิกาย ว่าด้วยผู้ไม่มีความลำเอียงว่า คำว่า “ละ” ไม่ถึงความลำเอียงในธรรมทั้งหลาย คือไม่ถึงฉันทาคติไม่ถึงโทสาคติไม่ถึงโมหาคติไม่ถึงภยาคติไม่ลำเอียงด้วยอำนาจแห่งราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฐิอุทธัจจะ วิจิกิจฉา อนุสัย ไม่ไปออกไป พาไป นำไปด้วยธรรมทั้งหลายอันทำให้เป็นพรรคพวก เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่าไม่ถึงความลำเอียงในธรรมทั้งหลาย อคติมี 4 ประการ (ที.ปา. (ไทย) 11/176/196) ที่นักปกครองที่ดีเมื่อปฏิบัติหน้าที่แล้ว พึงละเว้น คือ

1. ฉันทาคติ คือ ความลำเอียงเพราะชอบ
2. โทสาคติ คือ ความลำเอียงเพราะชัง
3. โมหาคติ คือ ความลำเอียงหลงหรือเขลา
4. ภยาคติ คือ ความลำเอียงเพราะขาดกลัว

การนำหลักภาวะผู้นำเชิงพุทธไปใช้ในการบริหารตน บริหารคน บริหารงานนั้น ไม่จำเป็นต้องอยู่ในเพศบรรพชิต หรือทำงานในทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่เป็นความสำคัญที่ทุกคน ทุกเชื้อชาติ ทุกระดับชั้น สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่นหรือประโยชน์ส่วนรวมได้ การมีภาวะผู้นำจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทุกคนต้องมีและต้องฝึกฝนอบรม โดยเฉพาะที่สามารถบูรณาการหลัก “พุทธธรรม” เข้าไปใช้ด้วยยิ่งจะทำให้เกิดความมีเหตุ มีเหตุ เป็นสภาวะที่ควบคุมจิตใจได้ เพราะสิ่งสำคัญของมนุษย์มีอยู่ 2 อย่าง คือ 1. กาย และ 2. จิต ระหว่างกายกับจิต สิ่งที่ควบคุมยากที่สุดคงเป็นจิต เมื่อมีภาวะผู้นำแล้ว การมีพุทธธรรมสำหรับภาวะผู้นำจะสามารถควบคุมจิตของผู้นั้นให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีไม่มีโทษ สร้างความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีการมองการณ์ไกล ไม่มีอคติ เป็นต้น จะสามารถบริหารจัดการทั้งตน ครอบครัว หรือองค์กรให้ไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพสูง หนึ่งในหลักธรรมที่สำคัญสำหรับการพัฒนาภาวะผู้นำ คือ ทุติยาปณิกสูตร ซึ่งประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ ได้แก่

1. จักขุมา หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ สามารถมองการณ์ไกล วางแผน และใช้คนให้เหมาะสมกับงาน คุณสมบัตินี้สอดคล้องกับ Conceptual Skill หรือทักษะเชิงมนทัศน์ในการบริหารสมัยใหม่

2. วิรุโ หมายถึง ความเชี่ยวชาญในงาน มีความรู้และทักษะเฉพาะทาง สามารถจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุณสมบัตินี้เทียบได้กับ Technical Skill หรือทักษะทางเทคนิค

3. นิสยสัมพันธ์ หมายถึง การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถสร้างเครือข่ายและได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น คุณสมบัตินี้ตรงกับ Human Relation Skill หรือทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550)

สิ่งสำคัญของผู้นำเชิงพุทธที่ได้นั้นต้องเป็นนักเสียสละความสุขส่วนตนอีกทั้งกำลังกายสติปัญญาความสามารถให้แก่งานเพื่อบรรลุความสำเร็จและให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูงเสียสละกำลังทรัพย์เพื่อช่วยเหลืออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่นที่มีทุกข์ให้พ้นทุกข์ที่มีสุขให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไปและมีจิตสำนึกในความเสียสละอย่างสูงเมื่อยามจำเป็นจะต้องเสียสละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อรักษาสถาบันของสังคมไทยเราคือสถาบันชาติสถาบันพระพุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ก็จำเป็นจะต้องทำ

หน้าที่ของผู้นำเชิงพุทธ

ผู้นำมีหน้าที่ในการบริหารคนในความรับผิดชอบของตน ให้ทำงานสำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย โดยให้มีประสิทธิภาพและตรงตามนโยบายที่กำหนดไว้ และสามารถแบ่งหน้าที่หรือความรับผิดชอบของผู้นำได้ 2 ประการ คือ

ก.หน้าที่หลัก

1. ผู้นำทำหน้าที่เป็นผู้บริหารและเป็นผู้ประสานงานกลุ่มโดยมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบนำไปปฏิบัติ อาจจะเป็นผู้ตัดสินใจนโยบายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มโดยตรงหรือไม่ก็ได้ แต่ก็มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการบริหารงาน

2. ผู้นำทำหน้าที่วางแผน ทั้งนี้เพื่อจะให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้นำจึงเป็นผู้มีหน้าที่ในการประเมินสถานการณ์ในภายหน้าว่าจะมีปัญหาอะไร และหากมีปัญหาจะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร แล้วเตรียมแผนการไว้ล่วงหน้า อาจจะเป็นแผนระยะสั้นหรือระยะยาวก็ได้จะวางแผนเพียงคน หรือมีคนอื่นร่วมวางแผนด้วยก็ได้

3. ผู้นำทำหน้าที่เป็นผู้วางนโยบาย การวางนโยบายอาจจะมีผู้ร่วมแสดงความคิดเห็น โดยสมาชิกในกลุ่มร่วมกันวางนโยบาย หรือผู้นำวางนโยบายเพียงผู้เดียว ในกรณีนี้จะเกิดกับผู้นำที่มีความเชี่ยวชาญ นอกจากนี้ ในฐานะที่ผู้นำเป็นตัวแทนกลุ่มในการติดต่อภายนอกในนามของกลุ่ม และทำหน้าที่ควบคุมความสัมพันธ์ในกลุ่ม ขจัดความขัดแย้ง

ระหว่างคนในกลุ่ม รวมทั้งการลงโทษและการให้รางวัล สิทธิดังกล่าวนี้ จึงทำให้สามารถควบคุมกลุ่มและกำหนดนโยบายได้

ข. หน้าที่รอง

1. ทำหน้าที่เป็นบุคคลตัวอย่าง
2. ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม ผู้นำประเภทนี้มักจะเป็นบุคคลที่ได้ดำรงตำแหน่งนี้เป็นเวลานาน

3. ทำหน้าที่เป็นตัวแทนกลุ่มรับผิดชอบ เมื่อเกิดปัญหาหรือสมาชิกต้องการให้ช่วยตัดสินใจ

4. ผู้นำทำหน้าที่เป็นบุคคลในอุดมคติของเหล่าสมาชิก เป็นที่เคารพยกย่องในด้านคุณค่าต่าง ๆ และทุกคนก็ให้ความเชื่อฟังในตัวผู้นำ

5. ผู้นำมีบทบาทที่บุคคลอื่นต้องการจะเอาเยี่ยงอย่าง

6. ผู้นำทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและรับฟัง พร้อมทั้งช่วยจัดปัญหา คล้ายกับที่รองรับอารมณ์ความรู้สึกความโศกเศร้าของผู้อื่น ทั้งนี้เพื่อความคงอยู่ไปของกลุ่มนั่นเอง (อาษา เมฆสวรรค์, 2510)

เมื่อกล่าวถึงผู้นำเชิงพุทธที่จำเป็นจะต้องบริหารจัดการผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจำเป็นอย่างยิ่งต้องปฏิบัติต่อลูกน้องหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาด้วยจิตใจเมตตา ปราณี มีความเห็นอกเห็นใจกันและมีแต่ความปรารถนาดีต่อลูกน้องหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ต่อหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบบริหารจัดการอยู่และต่อประชาชนประเทศชาติก็จะต้องมีลักษณะ “อ่อนนอกแข็งใน” คือ ปฏิบัติต่อลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยใจเป็นธรรมและเมตตา ปราณีด้วยกิริยาวาจาที่สุภาพอ่อนโยนแต่ไม่อ่อนแอปากเปือก ต้องมีทั้งไม้อ่อนและไม่แข็ง คือ หลักการและหลักธรรมที่เข้มแข็งอยู่ในใจที่ต้องใช้เพื่อรักษาหลักการปกครองการบริหารที่ดี Good governance คือ หลักการถูกต้อง เหมาะสม บริสุทธิ์และยุติธรรมไว้ เพื่อให้การปกครองและการบริหารหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบได้ถึงความสำเร็จตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูง เมื่อกล่าวมาถึงจุดนี้การเป็นผู้นำเชิงพุทธที่ดีในทศวรรษที่ 20 ต่อไปนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยหลักทฤษฎีของภาวะผู้นำและหลักพุทธธรรมหรือตามที่คุณเชื่อว่าคุณหรือนักวิชาการได้เขียนไว้เป็นสำคัญ จึงจะสามารถบริหารตน บริหารคน บริหารงาน ให้เกิดประสิทธิภาพน่าองค์กรไปสู่ทิศทางหรือนโยบายที่ได้วางแผนไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในทศวรรษต่อไปได้

สรุปได้ว่า ผู้นำเชิงพุทธที่ดี จำเป็นจะต้องบริหารจัดการผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจำเป็นอย่างยิ่งต้องปฏิบัติต่อลูกน้องหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาด้วยจิตใจเมตตา ปราณี มีความเห็นอกเห็นใจกันและมีแต่ความปรารถนาดีต่อลูกน้องหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ต่อหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบบริหารจัดการอยู่และต่อประชาชนประเทศชาติคือส่วนรวมด้วยการปกครอง

การบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีลักษณะ “อ่อนนอกแข็งใน” คือ ปฏิบัติต่อลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยใจเป็นธรรมและเมตตาปราณีด้วยกิริยาวาจาที่สุภาพอ่อนโยนแต่ไม่อ่อนแอปากเปียกเหมือนมะเขือเทศ ต้องมีทั้งไม้อ่อนและไม้แข็งคือหลักการและหลักธรรมที่เข้มแข็งอยู่ในใจ การเป็นผู้นำที่ดี จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและการที่ผู้นำจะสามารถแสดงแบบอย่างการเป็นผู้นำให้เหมาะสมนั้นจะต้องมีคุณธรรมหรือคุณลักษณะหลายประการมีนักวิชาการและอธิบายว่าผู้นำที่ดีนั้น ต้องมีบารมีและอิทธิพลที่จะทำให้เป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ได้กรณีที่เป็นผู้บริหารการที่จะเสริมสร้างภาวะผู้นำให้ได้มากขึ้นควรพยายามที่จะใช้อำนาจหน้าที่ให้น้อยที่สุดให้ใช้มากย่อมเสื่อมมากทำหน้าที่เป็นอำนาจจอมปลอมที่ไม่จริงยั่งยืนเมื่อไม่มีตำแหน่งอำนาจหน้าที่ย่อมหมดสิ้นไป การเป็นผู้นำอย่างแท้จริงต้องเป็นครั้งอยู่ในหน้าที่และไม่ได้อยู่ในหน้าที่การทำงาน

บทบาทของภาวะผู้นำในการกำหนดการออกแบบองค์กร

ภาวะผู้นำ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางและออกแบบโครงสร้างองค์กรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกธุรกิจในปัจจุบัน ผู้นำองค์กรต้องมีความสามารถในการกำหนดทิศทางและสร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ตลอดจนออกแบบโครงสร้างองค์กรที่รองรับยุทธศาสตร์การบริหารงานในระยะยาว โครงสร้างที่เหมาะสมจะช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาด พัฒนาแนวทางการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ และสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน องค์กรที่มีผู้นำที่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้จะสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทาง

ผู้นำองค์กรมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางขององค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการออกแบบโครงสร้างองค์กรให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและทิศทางที่มั่นคงช่วยให้ผู้นำสามารถกำหนดแนวทางการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และออกแบบโครงสร้างองค์กรที่รองรับการดำเนินงานและการเติบโตในระยะยาว (Kotter, 1996) ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ สามารถตัดสินใจเลือกและปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทางธุรกิจ รวมถึงสร้างความยืดหยุ่นให้กับองค์กรเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดและความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เข้ากับหลักการทางพระพุทธศาสนา คือ จักขุมา หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ สามารถมองการณ์ไกล และวิรูโร หมายถึง ความเชี่ยวชาญในงาน มีความรู้และทักษะเฉพาะทาง สามารถจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การเลือกและกำหนดประเภทของโครงสร้างองค์กร

ผู้นำน้องกรจำเป็นต้องมีความเข้าใจในประเภทของโครงสร้างองค์กร เพื่อให้สามารถเลือกโครงสร้างที่เหมาะสมกับลักษณะของงาน วัฒนธรรมองค์กร และเป้าหมายทางธุรกิจ โครงสร้างองค์กรมีหลายรูปแบบ เช่น โครงสร้างแบบฟังก์ชัน (Functional Structure) ซึ่งเน้นการแบ่งงานตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โครงสร้างแบบเมทริกซ์ (Matrix Structure) ที่ช่วยส่งเสริมการทำงานข้ามสายงาน และ โครงสร้างแบบแบนราบ (Flat Structure) ที่ลดลำดับชั้นการบริหารเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการตัดสินใจ ผู้นำต้องพิจารณาเลือกโครงสร้างที่สามารถสนับสนุนการทำงานร่วมกัน และช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Mintzberg, 1979)

หากผู้นำเลือกใช้โครงสร้างที่ไม่เหมาะสมกับลักษณะงาน อาจส่งผลให้เกิดปัญหาในหลายด้าน เช่น การสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ การขาดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ และความล่าช้าในการตัดสินใจ โครงสร้างองค์กรที่ซับซ้อนเกินไปอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการส่งข้อมูลและการดำเนินงาน ในขณะที่โครงสร้างที่ขาดความยืดหยุ่นอาจไม่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้นำจึงต้องพิจารณาปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร เพื่อเลือกโครงสร้างที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการดำเนินงานและการเติบโตขององค์กรในระยะยาว

3. การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่สอดคล้องกับการออกแบบ

ภาวะผู้นำมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร ที่สอดคล้องกับการออกแบบโครงสร้างองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์สามารถสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อ นวัตกรรม การทำงานร่วมกัน และการปรับตัวต่อความท้าทายใหม่ ๆ ซึ่งช่วยให้โครงสร้างองค์กรมีความยืดหยุ่นและสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการทดลองแนวทางใหม่ ๆ จะช่วยให้พนักงานสามารถปรับตัวเข้ากับโครงสร้างองค์กรที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างราบรื่น และช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาแนวทางการทำงานที่ตอบสนองต่อเป้าหมายทางธุรกิจได้อย่างต่อเนื่อง

4. การตัดสินใจเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ

การกระจายอำนาจภายในองค์กรเป็นหนึ่งในบทบาทสำคัญของผู้นำ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความยืดหยุ่นและความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องพิจารณาว่าระดับใดขององค์กรควรได้รับอำนาจในการตัดสินใจ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบโครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อการกระจายอำนาจช่วยให้พนักงานสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วภายในขอบเขตที่เหมาะสม ลดความซับซ้อนในการบริหารงาน และเพิ่มความคล่องตัวในการดำเนินงาน นอกจากนี้ การกระจายอำนาจ

ที่เหมาะสมยังช่วยเพิ่มความรับผิดชอบของพนักงาน ทำให้เกิดความมุ่งมั่นและความเป็นเจ้าของในงานที่ทำ ส่งผลให้ประสิทธิภาพขององค์กรโดยรวมดีขึ้น

5. การสร้างการเชื่อมโยงและการประสานงานภายในองค์กร

ภาวะผู้นำมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเชื่อมโยงและประสานงานระหว่างส่วนต่าง ๆ ขององค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการทำงานร่วมกันและลดปัญหาด้านการสื่อสาร โครงสร้างองค์กรที่ได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสม สามารถช่วยให้การทำงานระหว่างแผนกเป็นไปอย่างราบรื่น ลดอุปสรรคในการประสานงาน และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ผู้นำที่เข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานสามารถกำหนดแนวทางที่ช่วยให้ทีมสามารถทำงานร่วมกันได้ดีขึ้น ลดความขัดแย้งระหว่างแผนก และสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เปิดกว้างและโปร่งใส ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรโดยรวม (Daft, 2015)

ผู้นำที่มีทักษะในการสร้างการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน จะสามารถพัฒนาระบบการทำงานที่ช่วยให้ทุกฝ่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การสื่อสารที่ชัดเจน การแบ่งปันข้อมูลระหว่างแผนก และการสร้างระบบการทำงานร่วมกันที่มีโครงสร้างรองรับ จะช่วยลดปัญหาความคลาดเคลื่อนของข้อมูลและความเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้นระหว่างทีมงาน นอกจากนี้ ผู้นำยังต้องสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างแผนก เช่น ระบบการจัดการโครงการหรือแพลตฟอร์มการทำงานร่วมกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการดำเนินงานขององค์กรในยุคที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

6. การปรับตัวและการสร้างการเปลี่ยนแปลง

ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการนำการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การออกแบบโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสม จะช่วยให้การปรับตัวขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถรองรับความท้าทายที่เกิดขึ้นได้อย่างยืดหยุ่น องค์กรที่มีโครงสร้างการบริหารที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ง่าย มักจะสามารถตอบสนองต่อแนวโน้มของตลาดและการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมได้ดีกว่าองค์กรที่มีโครงสร้างแข็งตัว ผู้นำที่สามารถมองเห็นโอกาสและความเสี่ยงในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงจะสามารถปรับโครงสร้างองค์กรให้เหมาะสมกับทิศทางใหม่ ๆ ได้อย่างทันท่วงที (Kotter, 1996)

สรุปได้ว่า ความสามารถของผู้นำในการปรับโครงสร้างองค์กรตามสถานการณ์เป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาจรวมถึงการลดลำดับชั้นขององค์กรเพื่อลดความซับซ้อนในการบริหาร การกระจายอำนาจเพื่อเพิ่มความรวดเร็วในการตัดสินใจ หรือการจัดทีมงานข้ามสายงานเพื่อเสริมสร้าง

นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ผู้นำที่สามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง และสนับสนุนให้พนักงานสามารถปรับตัวไปพร้อมกับองค์กร จะช่วยให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้อย่างราบรื่น และทำให้องค์กรสามารถก้าวทันการแข่งขันในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่มีความไม่แน่นอนสูง เข้ากับหลักธรรม คือ นิสสยสัมปันโน หมายถึง การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถสร้างเครือข่ายและได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น

สรุป

ภาวะผู้นำเชิงพุทธ คือ การบริหารจัดการองค์กรโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการมีคุณลักษณะที่ประกอบด้วยศีล มีจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายในการดำเนินชีวิตเพราะ ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ดีคือคุณลักษณะที่เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในองค์กร โดยใช้หลักธรรมที่เป็นการบริหารตน บริหารคน บริหารองค์กร รวมถึงบริหารประเทศชาติ ที่นำหลักฐานของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เช่น การเว้นจากอคติ 4 ไม่ว่าจะเป็นความลำเอียงเพราะความชอบ ความลำเอียงเพราะความชัง ความลำเอียงเพราะความหลงและความลำเอียงเพราะความขาดกลัว และหลักทศุติยาปณิกธรรม คือ 1. จักขุมา หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ สามารถมองการณ์ไกล วางแผน และใช้คนให้เหมาะสมกับงาน 2. วิรูโ หมายถึง ความเชี่ยวชาญในงาน มีความรู้และทักษะเฉพาะทาง สามารถจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 3. นิสสยสัมปันโน หมายถึง การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถสร้างเครือข่ายและได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น ดังนั้น คุณลักษณะที่ดีของการจัดการเชิงพุทธ ก็คือ การเป็นผู้นำที่สามารถบริหารองค์กรได้โดยใช้หลักเพื่อทำคือกายและจิตพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจให้มีศักยภาพพร้อมที่จะทำงานอย่างสม่ำเสมอและถูกต้องและการบริหารองค์กรประกอบด้วยกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์กรการเลือกได้กำหนดประเภทขององค์กรการส่งเสริมวัฒนธรรมที่สอดคล้องและการตัดสินใจเกี่ยวกับการขยายอำนาจต่าง ๆ ผู้ที่เป็นผู้นำที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะที่กล้าตัดสินใจและมีการปรับตัวและสร้างการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำเชิงพุทธเป็นการใช้หลักธรรมเข้ามาประกอบใช้กับการพัฒนาในลักษณะทางตะวันตกจึงมีการผสมผสานที่ลงตัวและสามารถนำมาใช้ได้จริงสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ขององค์กรทำให้องค์กรมีความเข้มแข็งและมีทิศทางที่ดีและถูกต้องได้

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.(2550). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา การบริหารองค์การ*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิโรจน์ สารัตนะ. (2559). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและนวัตทัศน์ร่วมสมัยปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ทิวิสุทธิ.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). *ภาวะความเป็นผู้นำ*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สุรพล สุษะพรหม และคณะ. (2555). *ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อาษา เมฆสวรรค์. (2510). *ประมุขศิลป์ ศิลปะของการเป็นหัวหน้าในหลักบริหารกรรมการปกครอง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ท้องถิ่น.
- Daft, R. L. (2015). *Organization Theory and Design* (12th ed.). Boston. MA: Cengage Learning.
- Kotter. J. P. (1996). *Leading Change*. Boston. MA: Harvard Business Review Press.
- Mintzberg, H. (1979). *The Structuring of Organizations: A Synthesis of the Research*. Englewood Cliffs. NJ: Prentice Hall.